

УДК 811.161.2'367

ВАЛЕНТНА РАМКА ДВОВАЛЕНТНИХ ДІЄСЛІВНИХ ПРЕДИКАТІВ МИСЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гмиря Л.В.

кандидат філологічних наук, доцент

Київський національний лінгвістичний університет

lyudagm@gmail.com

Стаття присвячена вивченню валентної рамки двовалентних дієслівних предикатів мисленнєвої діяльності. На основі структурно-семантичного принципу виділено і класифіковано лексико-семантичні групи цих дієслів. Охарактеризовано семантико-синтаксичні особливості двовалентних дієслівних предикатів мисленнєвої діяльності, проаналізовано структуру мінімальних синтаксичних конструкцій з такими предикатами. Доведено, що валентність дієслова та його семантика перебувають у тісному взаємозв'язку. Від семантики дієслова залежить його валентність, а через валентність конкретизується семантика дієслова.

Ключові слова: валентність, дієслівна інтенція, суб'єкт, об'єкт, лексико-семантична група, предикати мисленнєвої діяльності, структурна модель.

VALENCE FRAME OF BIVALENT VERB PREDICATES OF THOUGHT ACTIVITY

Gmyrya L.V.

Ph.D. in Philological Sciences, Associate Professor

Kyiv National Linguistic University

Introduction. The study of verbal vocabulary functioning of lexico-semantic groups of verbal predicates related to finding it out. The actual problems of modern linguistics include the question of the role of the intentional-valent characteristics of the verb as the main element in a sentence and an expression.

Purpose. The article is devoted to the study of the valence framework of bivalent verbal predicates of thought activity.

Methods. The following methods and techniques of linguistic research, as descriptive, method of component analysis and methods of distribution and transformation analysis are used in this work.

Results. The bivalent verbal predicates of mental activity form an integral part of the abstract vocabulary of the Ukrainian language. The verbs of this group are grouped together in a large group with the meaning of mental activity in the form of views of the subject of world. On the basis of the structural-semantic principle, the lexical-semantic groups of these verbs are singled out and classified. There were taken about 210 lexemes. The semantic-syntactic features of bivalent verbal predicates of thought activity are characterized, the structure of minimal syntactic constructions with such predicates is analyzed. It is proved that the valence of the verb and its semantics are closely interconnected. From the semantics of the verb depends on its valency, and through valency specifies the semantics of the verb.

Conclusion. The bivalent verbal predicates of mental activity are grouped into a separate group according to the denotative sign "to carry out the thinking process". Verbal predicates of thought necessarily open the position of subject and object. Right-sided valence position of the object of thought activity is filled mostly nouns-names of non-essential, which denote specific objects, phenomena, abstract concepts, rarely – names of beings. The object component expresses the object of reflection or thought. In the right-handed position, in bivalent verbal predicates of mental activity, predominantly prepositional word forms are used in indirect cases: derivative, accusative, ablative and prepositional.

Key words: valence, verb intention, subject, object, lexic-semantic group, predicate of mental activity, derivative, accusative, ablative, prepositional.

У лінгвістиці категорія семантико-синтаксичної валентності є однією з найскладніших граматичних категорій, дослідження якої орієнтовано на проблематику співвідношення формально-граматичної і семантико-граматичної структури граматичних категорій та структурування речення як основної синтаксичної одиниці. Посилений інтерес до валентності в лінгвістичних дослідженнях пояснюється тим, що це поняття перебуває на межі між граматикую і лексикологією, синтаксисом і семантикою. Актуальність теми зумовлена потребою аналізу реалізації валентності двовалентних дієслівних предикатів мисленнєвої діяльності, необхідністю з'ясування їхнього реченнєвотвірного потенціалу та моделей синтаксичних конструкцій, які вони утворюють, що й сприятиме розвитку теорії семантичного синтаксису в сучасній українській літературній мові.

Валентність дієслова та інтенція дієслівної дії має важливе значення для семантико-синтаксичного моделювання речення. У сучасній лінгвістиці валентність кваліфікують як здатність дієслова відкривати певну кількість функціонально-семантичних позицій для заповнення їх учасниками дії – предметними актантами – на формально-синтаксичному рівні. Під інтенцією дієслівної дії Й.Ф. Андерш (1967) розумів властивість дієслова встановлювати певну кількість функціонально-семантичних позицій для заповнення їх учасниками дії на семантико-синтаксичному рівні (с. 98). Становлення терміна й теоретичне його обґрунтування пов'язують з ім'ям Л.Теньєра (1988). Подальшого розвитку теорія валентності набула у працях російських та українських мовознавців: С.Д. Кацнельсона (1986), М.Д. Степанової (1967), М.Я. Плющ (2018), І.Р. Вихованця (2004), К.Г. Городенської (2004), А.П. Загнітка (1996), М.І. Степаненка (1997), О.І. Леути (2007) та інших.

Інтерес до сполучувальних властивостей дієслів мисленнєвої діяльності, їх інтенційних і валентних структур зумовлений насамперед інтенсивним вивченням змістової та формальної побудови речення. У синтагматичному аспекті дієслова мисленнєвої діяльності досліджували Л.М. Васильєв (1971), Г.В. Степанова (1974), В.В. Гумовська (1988), Л.І. Кондратенко (2005).

Мислення як процес у дієслівному слові детермінує його не як вихідний поштовх, який лише запускає систему, що діє потім за своїм внутрішнім законом, а як постійний процес. Мислення належить до внутрішніх процесів мисленнєвої діяльності людини, діяльності розуму, не виявлені зовні (Славська, 1968).

Д.М. Шмельов (1973) дієслова мислення відносить до синтаксично активних. Т.П. Ломтев (1976), відзначаючи специфіку дієслів мислення, заявляє, що інваріантна ознака “здатність до мисленнєвої діяльності” є семантичним конструктором, який збігається з основним значенням не лише ядерного дієслова всієї ЛСГ, але також зі значеннями базових дієслів кожного парадигматичного ряду в семантичній структурі ЛСГ (с. 219).

Л.М. Васильєв (1971) серед дієслів інтелектуальної діяльності виділяє такі групи:

- 1) дієслова зі значенням мисленнєвого процесу;
- 2) дієслова зі значенням результату мисленнєвої діяльності;
- 3) дієслова знання;
- 4) дієслова пам'яті;
- 5) дієслова, що позначають інтелектуальні властивості і стани людини (с. 161), які, на його думку, знаходять своє відображення в мові в таких аспектах: 1) здійснювати процес мислення; 2) створювати у процесі мислення судження про кого-, що-небудь, тобто якийсь внутрішній об'єкт; 3) створювати у процесі творчого акту якийсь зовнішній об'єкт (с. 167).

А.П. Загнітко (1990) серед загальної кількості дієслів знання (близько 40) виділяє лише 11 лексем, що характерні двовалентністю (*довідуватися, втовкти, вглиблюватися, вирішувати, тямити, уторопати, дошукуватися, довбати, бачити, досліджувати, докопуватися*).

В.В. Гумовська (1988) до семантичного поля дієслів мислення зараховує лексеми зі значенням: сприймання (*сприймати, засвоювати*); аналізу (*досліджувати, аналізувати, спостерігати*);

різноманітні математичні дії); ступеня вияву інтелектуальності (*мудріти, розумішати*); ті, що виражають інтелектуальний стан (*верзтися, марити, сумніватися*); та інтелектуальну характеристику (*розбиратися, знати, розуміти, розумітися*).

Мета статті: проаналізувати валентно-інтенційні особливості двовалентних дієслівних предикатів мисленнєвої діяльності.

Мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) окреслити лексико-семантичні групи двовалентних дієслівних предикатів мисленнєвої діяльності; 2) схарактеризувати валентно-інтенційну структуру двовалентних дієслівних предикатів мисленнєвої діяльності; 3) проаналізувати моделі речень з такими предикатами.

Виклад основного матеріалу. Дієслівні предикати мисленнєвої діяльності становлять невід'ємну частину абстрактної лексики української мови. Дієслова цієї групи об'єднані на основі гіперсеми 'розумова діяльність' у вигляді поглядів суб'єкта на світ. Такі лексеми неоднорідні за складом і мають своєрідну семантику стосовно передачі розумової діяльності людини: *мріяти, пам'ятати, вивчати* та ін.

Лексико-семантична група двовалентних дієслів мисленнєвої діяльності становить 195 лексем.

На основі структурно-семантичного принципу виділяємо семантичні групи двовалентних дієслівних предикатів мисленнєвої діяльності:

1) дієслова, що позначають власне процес мислення: *думати, міркувати, роздумувати, уявляти* (70 лексем);

2) дієслова, що позначають окремі операції розумової діяльності:

а) розуміння: *знати, з'ясовувати, розгадувати, розуміти* (42 лексеми);

б) пам'яті: *забувати, запам'ятовувати, згадувати, пам'ятати* (15 лексем);

в) пов'язаних із процесами оволодіння певною інформацією: *засвоювати, оволодівати, ознайомлюватися, повторювати* (23 лексеми) і

г) пов'язаних із логічними операціями: *вирішувати, лічити, підсумовувати, рахувати* (10 лексем);

3) дієслова, що позначають процеси творчої діяльності людини:

а) дослідницької: *аналізувати, розшифровувати, тлумачити, узагальнювати* (19 лексем);

б) мисленнєвої творчості: *вигадувати, складати, творити, фантазувати* (16 лексем).

До дієслів мисленнєвої діяльності відносимо і лексеми зі значенням дії (*дівчина читає книгу*), процесу (*син перемудрував батька*), психічного стану (*дівчина марила намистом*), екзистенції (*учень знає фізику*).

Дієслівний предикат мислення передбачає не лише об'єкт, на який поширено процес, а й виконавця цього процесу – суб'єкт, який може бути представлений назвою людини, а в переносному значенні – і назвою неістоти: *людина каже – інтуїція каже, людина знає – історія знає; учень прочитав книжку, воротар прочитав ситуацію – комп'ютер прочитав хід ферзем*.

Конструкції з дієслівними предикатами мисленнєвої діяльності функціонують як засоби образності в художній літературі і публіцистиці, використання яких викликано необхідністю характеризувати внутрішній світ людини, її інтелектуальну діяльність. В інших стилях мови їх уживання обмежене.

Дієслівні предикати, що позначають власне процес мислення та процеси творчої діяльності людини, об'єднані семою 'здійснювати мисленнєвий процес', що розуміється як "дія", "процес", "вольове зусилля", "думка" суб'єкта щодо об'єкта. Іntenція таких дієслівних предикатів представлена агенсом, об'єктом та відношенням, що їх поєднує. Мислення є цілеспрямованим і позначено дієсловами зі значенням 'здійснювати процес мислення, скеровуючи його зусиллям волі на який-небудь об'єкт або зосереджувати свої думки на кому-небудь, чому-небудь'. Напр.: *Ми думаєм про вас* (Симоненко, с. 58); *Глибока складка пролягла на високім чолі, мовби княгиня думала свою нескінчену думу* (Мотрич, с. 13).

Дієслівні предикати мислення другої семантичної підгрупи називають окремі операції розумової діяльності. Дієслова розуміння означають результат мисленнєвої, чуттєвої і вольової діяльності людини і мають у своєму змісті ядерну сему 'знати'. Для них характерні обов'язкові семи суб'єктності (наявність агенса-діяча), посесивності (знання завжди передбачають того, хто ними володіє) і об'єктності (усі семми, носіями яких є ці дієслова, містять у своїй семантиці вказівку на об'єкт). Напр.: *Ворона знала кожного з нас як облупленого, бачила – хто чим дише і чого хоче* (Довженко, с. 189).

Семантичну підгрупу дієслів пам'яті становлять лексеми *забувати, згадувати, пам'ятати* та ін. Дієслова пам'яті тісно пов'язані з дієсловами розуміння, бо пам'ятати, забувати і згадувати можна лише те, що знаєш. Вони означають зберігання, втрату чи відновлення в пам'яті якої-небудь інформації. Синтаксично дієслова цієї підгрупи характерні семми суб'єктності та об'єктності. Напр.: *Лиця Людмила тепер не бачила, але пам'ятала тільки маленькі, ніби жовтенькі оченькі (...)* (Винниченко, с. 85).

Дієслівні предикати мисленнєвої діяльності, що називають процеси оволодіння певною інформацією, об'єднані значенням "здійснювати розумову або практичну роботу з метою засвоєння певних знань чи умінь" та ідентифіковані семою 'учити'. Іntenційне значення таких предикатів виявляється в активній дії суб'єкта, яка скерована на об'єкт для отримання нових знань. Об'єкт при таких предикатах – це предмет (явище), що є джерелом накопичення знань. Напр.: *Тому наші працюри цю науку "організації внутрішнього простору" добре опанували* (Мовчан, с. 76).

Дієслівні предикати мисленнєвої діяльності зі значенням логічної операції означають активну розумову діяльність суб'єкта, що виконує певну логічну операцію. Зміст логічної операції полягає у вимірюванні, зіставленні об'єктів. Активна дія суб'єкта спрямована на отримання ним глибоких знань про предмет, який і є об'єктом дослідження. Конструкції з такими предикатами виражають придієслівні позиції агенса, деліберативного об'єкта і відношення мисленнєвої операції, що їх поєднує. Напр.: *І починає перераховувати [П.Толочко] народи [ірланців та інших], що перейшли на мови своїх колонізаторів ...* (Погрібний, с. 28).

Значення мисленнєвої дії при дієслівних предикатах, що позначають процеси творчої діяльності людини, реалізують двомісні предикати, які обов'язково передбачають діяча й об'єкт дії. Суб'єктом при таких предикатах завжди виступають іменники-назви істот і є головними "учасниками" ситуації мислення. Позицію об'єкта роздумів, думок здебільшого займають іменники-назви предметів, абстрактних понять або, зрідка, іменники-назви істот. Напр.: *...Наші працюри ... винаходили колесо ...* (Мовчан, с. 157).

Семантична підгрупа дієслівних предикатів зі значенням дослідницької діяльності має загальне значення "піддавати що-небудь чому-небудь", "опрацьовувати щось певним способом". Суб'єкт дії має чітку цілеспрямовану настанову, що відображена у процесах сприйняття, споглядання, а на суб'єктивному рівні – у встановленні причин, характеру певних явищ.

Специфіка семантичної підгрупи дієслівних предикатів зі значенням мисленнєвої творчості полягає в тому, що об'єкт інтелектуальної діяльності є її результатом. Іntenційні характеристики таких предикатів представлені агенсом, об'єктом-фактивом і відношенням. Суб'єктом може бути як окрема людина, так і організація (колектив) людей, що виражені збірним іменником. Напр.: *Священники ж, стоячи, молитву творили* (Мовчан, с. 53). Сема творчості, яка присутня в семантиці таких дієслів, визначає зовнішні об'єкти, що створюються у процесі творчої мисленнєвої діяльності. Такими об'єктами можуть бути різноманітні жанрові різновиди мистецтва (*пісня, вірш, малюнок* та ін.).

Іntenційні показники дієслівних предикатів мисленнєвої діяльності можуть бути спрямовані на один чи два визначники одночасно. Відповідно розрізняють:

1) одновалентні дієслова: *Йі-богу, Семен розумніший, ніж я мислив* (Коцюбинський, с. 79);

- 2) двовалентні дієслова: *Бубела вірив у прикмети* (Земляк, с. 183);
- 3) тривалентні дієслова: *Ти пригадай мене в царстві своїм* (Герасим'юк, с. 64).

Валентнісні типи предикатів мисленнєвої діяльності формують речення структурної схеми Subj – Vf Praed – Obj.

Речення цієї моделі формують такі валентні типи предикатів:

1) одно-двовалентний предикат в одновалентній реалізації. Напр.: *Минали дні, Ніна обмірковувала, а відповіді у своєму серці не знаходила* (Павловська, с. 59).

2) двовалентний предикат. Напр.: *Солдати, солдати, солдати, Я завжди пригадую вас* (Луценко, с. 41).

Відмінкові форми, вербалізовані валентно зумовленими компонентами речення дієслівних предикатів мисленнєвої діяльності, мають такі особливості: лівобічну позицію займає суб'єкт – виконавець процесу мислення у формі називного відмінка. У правобічній позиції перебувають переважно прийменниково-іменникові словоформи в непрямих відмінках: знахідному, орудному, родовому та місцевому.

Структурна модель N1 – Vf – N4

Форма знахідного відмінка займає позицію об'єкта при дієсловах, які позначають:

1) власне процес мислення (*думати, мудрувати, обдумувати, омріювати*): *Я вірю в риму. У сиду слова незбориму, В талан-натхнення. В Божий дар* (Світличний, с. 84). І.Р. Вихованець (1971) зазначає, що ряд дієслів після приєднання префіксів сполучається з широким колом залежних іменників. Напр., дієслово *думати* без префіксів керує переважно однокореневими іменниками, а це саме дієслово префіксоване – багатьма абстрактними іменниками (с. 16–17). Позицію суб'єкта обов'язково займає назва особи, об'єктом може бути назва істоти або назва неістоти. Можливі такі варіанти прочитання речення:

- а) “хто – Vf – граєр кого” б) “хто – Vf – граєр що” в) “хто – Vf – що”
- Жінка думає про онуків Студент думає про іспит Учень обмірковує свій учинок;*

2) розуміння (*відгадувати, вчитуватися, збагнути, розуміти*): *Він швидко спростував цю страшну думку – адже ж Надійка, як і він, вперше у цьому місті* (Підмогильний, с. 325). Об'єктом мисленнєвого процесу є іменник-назва істоти або назва неістоти. Можливі такі форми прочитання речення:

- а) “хто – Vf – кого” б) “хто – Vf – що” в) “хто – Vf – у що”
- Директор знає усіх працівників Дідусь читає газету Дівчина вчитується в роман;*

3) запам'ятання / забування (*забувати, запам'ятовувати, згадувати, пам'ятати*): *Я пам'ятаю цей особливий серпневий запах, яким було напоєне все повітря, і не лише букет ...* (Мовчан, с. 170). Об'єктом може бути іменник з конкретним значенням – назва особи. Можливі такі варіанти прочитання речення:

- а) “хто – Vf – кого” б) “хто – Vf – що” в) “хто – Vf – граєр що”

Випускники згадують першу вчительку Ми пам'ятаємо цей день Дівчина забула про зустріч;

4) мисленнєву діяльність, процеси, пов'язані з оволодінням певною інформацією (*вигукувати, вчити, повторювати, штурмувати* (перен.)): *Він [Панас Григорович] учитесь, уперто студіює чужоземні мови, багато читає ...* (Домонтович, с. 148). Позицію об'єкта займає іменник-назва неістоти. Можливий один варіант прочитання речення:

“хто – Vf – що”

Максим зубрить формули;

5) мисленнєву діяльність, пов'язану з логічними операціями (*вирішувати, лічити, рахувати, розраховувати*): *Словом, перелічив [професор] усі сторони світу* (Чорногуз, с. 311). Об'єктом виступає іменник-назва неістоти. Існує один варіант прочитання речення:

“хто – Vf – що”

Бухгалтер підсумовує баланс;

б) мисленнєву діяльність, пов'язану з процесом дослідження (*деталізувати, дешифрувати, розв'язувати, тлумачити*): *І коли дехто розводив руками у безнадії, Бебешко Володимир не здавався, систематизував результати лікування, узагальнював власний і досвід колег-гематологів* (Павловська, с. 35). Позицію об'єкта займає іменник-назва неістоти. Можливий один варіант прочитання речення:

“хто – Vf – що”

Слідчий розслідує справу;

7) процеси мисленнєвої творчості людини (*видумувати, винаходити, придумувати, римувати*): *І наші працюрки творили – творили мову, творили пісні, творили культури, творили жанри ...* (Мовчан, с. 90). Позицію об'єкта займає іменник-назва неістоти. Можливий такий варіант прочитання речення:

“хто – Vf – що”

Поет пише вірші;

Структурна модель N1 – Vf – N5

Форма орудного відмінка поєднана:

1) з дієсловами, що позначають власне процес мислення (*думати, марити, міркувати, розмишляти*): *Снив, марив [Лука] нею [Настусею] (Мотрич, с. 47)*. Об'єктом можуть бути іменники-назви неістот або іменники-назви істот. Ця модель може виявлятися в таких варіантах прочитання речення:

а) “хто – Vf – граєр чим”

б) “хто – Vf – ким”

в) “хто – Vf – чим”

Школяр думає над завданням Хлопець марить коханою Філософ оперує категоріями;

2) з дієсловами розуміння (*володіти*): *Цікаво подивитись на обстановку, в якій мешкають професори – загадкові люди, що читають лекції, володіють таємницями знання ...* (Домонтович, с. 197). Позицію об'єкта займає іменник-назва неістоти. Можливий такий варіант прочитання речення:

“хто – Vf – чим”

Міністр володіє багатьма іноземними мовами;

3) з дієсловами мисленнєвої діяльності, що називають процеси, пов'язані з оволодінням певною інформацією (*обізнаватися, ознайомлюватися*): *Я збираюся ознайомитися із системою господарювання на селі* (Яворівський, с. 265). Позицію об'єкта займає іменник-назва неістоти. Можливий такий варіант прочитання речення:

“хто – Vf – граєр чим”

Рецензент ознайомився з монографією.

Структурна модель N1 – Vf – N2

Родовий відмінок об'єкта сполучається з дієсловами, що позначають процес мислення в певних модальних виявах (*абстрагуватися, воліти, прагнути, хотіти*): *Він [Корвин] волів платонічної дружби, вона [Таня] думала про шлюб* (Домонтович, с. 225). Об'єктом виступає іменник-назва неістоти. Можливий єдиний варіант прочитання речення:

“хто – Vf – чого”

Турист не уявляв такої краси.

Структурна модель N1 – Vf – N6

Форма місцевого відмінка поєднується:

1) з дієсловами, що позначають спосіб мислення (*занурюватися* (перен.), *зосереджуватися*): *Абітурієнт повинен розуміти мову в обсязі тематики, визначеної програмою середньої школи: сприймати мову іншої особи як при безпосередньому спілкуванні, так і у відео- й аудіозаписах, зосереджуватися на змісті матеріалу* (Україна молода, с. 3). Позицію об'єкта займає іменник-назва неістоти. Можливий такий варіант прочитання речення:

“хто – Vf – граєр чому”

Аспірант зосереджується на опрацюванні літератури

2) з дієсловами розуміння (*орієнтуватися, розбиратися, розумітися, шурпати*): *Одразу скажемо: хлопець не дурень. ... Розбирається у стилістиці ринку* (Чорногуз, с. 272). У функції об'єкта виступає іменник-назва істоти або назва неістоти. Можливі такі варіанти прочитання речення:

а) “хто – Vf – граєр чому”

Студентка орієнтується в темі

б) “хто – Vf – граєр кому”

Керівник розбирається в людях;

3) з дієсловами пам'яті (*відкладатися* (перен.), *вкарбовуватися* (перен.), *закарбовуватися* (перен.), *запам'ятовуватися*): *День визволення в Іванову пам'ять закарбувався назавжди* (Мушкетик, с. 190). Позицію суб'єкта займають назви неістот, об'єктом може бути як назва істоти, так і неістоти. Можливий такий варіант прочитання речення:

“хто – Vf – граєр чому”

Щаслива подія закарбувалася в пам'яті.

Отже, дослідження валентно-інтенційних особливостей двовалентних дієслівних предикатів мисленнєвої діяльності дозволяє зробити такі висновки. Характерною особливістю дієслів є те, що вони не лише потребують заповнення позицій відповідними граматичними формами, а й зумовлюють їх семантику. Організаційну роль у формуванні семантико-синтаксичної структури простого речення відіграє предикат та його валентність. Категорія відмінка іменників має безпосередній стосунок до внутрішньої організації мінімальних реченнєвих структур, до оформлення їх компонентів. Уживаючись разом з прийменниками і без них, відмінки є основним засобом реалізації й диференціації мінімальних реченнєвих структур і їх модифікацій.

Дієслівні предикати мисленнєвої діяльності утворюють семантико-синтаксичну групу за денотативною ознакою “здійснювати мисленнєвий процес”. Правобічну валентну позицію об'єкта мисленнєвої діяльності заповнюють здебільшого іменники-назви неістот, що позначають конкретні предмети, явища, абстрактні поняття, рідше – назви істот. Об'єктний компонент виражає об'єкт роздумів або думок. Валентнісні типи предикатів мисленнєвої діяльності формують речення структурної схеми Subj – Vf Praed – Obj. Речення, утворені за цією структурною схемою, можуть представляти різні семантичні структури. Такі предикати програмують своєю семантикою обов'язкове заповнення позицій суб'єкта і об'єкта, яким на формально-граматичному рівні відповідають підмет і додаток. Морфолого-синтаксичне втілення цієї схеми не обмежене, об'єктна позиція додатка реалізується у формах знахідного, орудного, родового чи місцевого відмінків.

Валентно-інтенційний аналіз дієслів у ролі предикатів мисленнєвої діяльності дає можливість визначити моделі реченнєвих структур цієї та іншої семантики і їх морфолого-синтаксичні реалізації в українській мові.

Література

- Андерш, Й.Ф. (1980). Про співвідношення інтенційної і валентної структур дієслова. *Українське мовознавство*, 8, 62–65.
- Андерш, Й.Ф. (1987). Синтаксико-семантичне моделювання простого речення (на матеріалі чеської та української мов). В В.М. Русанівський (Ред.), *Зіставне дослідження української, чеської та російської мов* (с. 97–111). Київ: Наукова думка.
- Васильев, Л.М. (1971). Семантические классы глаголов чувства, мысли и речи. В А. Ф. Нестеров (Ред.), *Очерки по семантике русского глагола* (с. 38–310). Уфа: Изд-во Баш-ГУ.
- Вихованець, І.Р. (1971). *Синтаксис знахідного відмінка в сучасній українській літературній мові*. Київ: Наукова думка.
- Вихованець, І.Р., Городенська К.Г. (2004). *Теоретична морфологія української мови*. Київ: Університетське вид-во “Пульсари”.
- Гумовская, В.В. (1988). *Семантико-синтаксическая структура предложений с глаголами мысли в современном украинском языке*. (Дисс. канд. филол. наук). Киев.

- Загнітко, А.П. (1990). *Дієслівні категорії в синтагматичній і парадигматичній*. Київ: НМК ВО.
- Загнітко, А.П. (1996). *Теоретична граматики української мови: Синтаксис*. Донецьк: ДонДУ.
- Кацнельсон, С.Д. (1986). *Общее и типологическое языкознание*. Ленинград: Наука, ЛО.
- Васильев, Л.М. (1971). Семантические классы глаголов чувства, мысли и речи. В А.Ф. Нестеров (Ред.), *Очерки по семантике русского глагола* (с. 38–310). Уфа: Изд-во Баш-ГУ.
- Кондратенко, Л.И. (2005). *Глаголы интеллектуальной деятельности* (Дисс. канд. филол. наук). Воронеж.
- Леута, О.І. (2007). *Семантико-синтаксичні параметри українського дієслова*. Київ: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова.
- Ломтев, Т.П. (1976). *Конституенты предложения с глаголами речи*. В Т.П. Ломтев (Ред.), *Общее и русское языкознание*. (с. 218–239). Москва: Наука.
- Плющ, М.Я. (2018). *Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення* (2-ге вид.). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова.
- Славская, К.А. (1968). *Мысль в действии. Психология мышления*. Москва: Политиздат.
- Степаненко, М.І. (1997). *Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності в структурі словосполучення та речення*. Київ: НАН України. Укр. мовно-інформац. фонд.
- Степанова, М.Д. (1967). О “внешней” и “внутренней” валентности слова. *Иностранные языки в школе*, 3, 13–19.
- Степанова, Г.В. (1974). Лексико-семантическая группа глаголов понимания. *Вопросы семантики*, 1, 17–28.
- Теньер, Л. (1988). *Основы структурного синтаксиса*. Москва: Прогресс.
- Шмелёв, Д. Н. (1973). *Проблемы семантического анализа лексики*. Москва: Наука.

Джерела ілюстративного матеріалу

- Винниченко, В. (2005). *Вибрані твори*. Київ: Сакцент Плюс.
- Герасим'юк, В. (2002). *Поет у повітрі. Вірші і поеми*. Львів: Кальварія.
- Довженко, О. (2004). *Вибрані твори*. Київ: Сакцент Плюс.
- Домонтович, В. (2002). *Без ґрунту*. Київ: Гелікон.
- Земляк, В. (1984). *Твори* (Т. 3). Київ: Дніпро.
- Луценко, Д. (2005). *Усе любов'ю зміряне до дна: Вибране*. Київ: Криниця.
- Коцюбинський, М. (2006). *Коні не винні*. Харків: Фоліо.
- Мовчан, П. (2004). *Витоки: Книга роздумів* (Ч. 1). Київ: Вид. центр “Просвіта”.
- Мотрич, К. (2001). *Ніч після сходу сонця: Роман*. Київ: Криниця.
- Мушкетик, Ю. (1988). *Твори* (Т. 4). Київ: Дніпро.
- Павловська, В. (2004). *Поки живу – пам'ятаю*. Київ: Концерн “Видавничий Дім “ІнЮре”.
- Підмогильний, В. (1991). *Оповідання. Повість. Романи*. Київ: Наукова думка.
- Погрібний, А. (2003). *Раз ми є, то де? (З роздумів про наболіле)*. Київ: Укр. письменник.
- Симоненко, В. (2001). *Берег чекань*. Київ: Наукова думка.
- Світличний, І. (1994). *У мене – тільки слово*. Харків: Фоліо.
- Україна молода. (2008), 121.
- Чорногуз, О. (2003). *Український кентавр. Публіцистика*. Київ: Вид. центр. “ВУС”.
- Яворівський, В. (1993). *І засурмив янгол...* (Т. 2). Київ: Глобус.

References

- Andersh, Y.F. (1980). Pro spivvidnoshennia intentsiinoi i valentnoi struktur diieslova. *Ukrainske movoznavstvo*, 8, 62–65.
- Andersh, Y.F. (1987). Syntaksyko-semantychnе modeliuвання prostohto rechennia (na materialі cheskoі ta ukrainskoі mov). V V.M. Rusanivskyi (Red.), *Zistavne doslidzhennia ukrainskoі, cheskoі ta rosiiskoi mov.* (s. 97–111). Kyiv: Naukova dumka.

- Vasylev, L.M. (1971). Semantycheskye klassy hlaholov chuvstva, mysly y rechy. V A.F. Nesterov (Red.), *Ocherky po semantike russkogo glagola*. (s. 38–310). Ufa: Yzd-vo Bash-HU.
- Vykhovanets, I.R. (1971). *Syntaksys znakhidnoho vidminka v suchasni ukrainskii literaturnii movi*. Kyiv: Naukova dumka.
- Vykhovanets, I.R., Horodenska K.H. (2004). *Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy*. Kyiv: Universytetske vyd-vo “Pulsary”.
- Humovskaia, V.V. (1988). *Semantyko-syntaksycheskaia struktura predlozhenyi s glagolamy mysly v sovremenom ukraynskom yazyke*. (Dyss. kand. fylol. nauk). Kyev.
- Zahnitko, A.P. (1990). *Diieslivni katehorii v syntahmatytsi i paradyhmatytsi*. Kyiv: NMK VO.
- Zahnitko, A.P. (1996). *Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy: Syntaksys*. Donetsk: DonDU.
- Katsnelson, S.D. (1986). *Obshchee i typologicheskoe yazykoznanie*. Leningrad: Nauka, LO.
- Vasylev, L.M. (1971). Semantycheskye klassy glagolov chuvstva, mysly i rechy. V A.F. Nesterov (Red.), *Ocherky po semantike russkogo glagola*. (s. 38–310). Ufa: Yzd-vo Bash-HU.
- Kondratenko, L.Y. (2005). *Glagoly intelektualnoi deiatelnosti* (Dyss. kand. fylol. nauk). Voronezh.
- Leuta, O. I. (2007). *Semantyko-syntaksychni parametry ukrainskoho diieslova*. Kyiv: Vydavnytstvo NPU im. M.P.Drahomanova.
- Lomtev, T.P. (1976). Konstytuenty predlozheniya s glagolamy rechy. V T. P. Lomtev (Red.), *Obshchee i russkoe yazykoznanie*. (s. 218–239). Moskva: Nauka.
- Pliushch, M.Ya. (2018). *Katehorii subiekta i obiekta v strukturi prostoho rechennia* (2-he vyd.). Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova.
- Slavskaia, K.A. (1968). *Mysl' v deistvii. Psikhologiiia myshleniia*. Moskva: Polytyzdat.
- Stepanenko, M.I. (1997). *Vzaimodiia formalno-hramatychnoi i semantychnoi valentnosti v strukturi slovospoluchennia ta rechennia*. Kyiv: NAN Ukrainy. Ukr. movno-informats. fond.
- Stepanova, M.D. (1967). O “vneshnei” i “vnutrennei” valentnosti slova. *Ynostrannye yazyky v shkole*, 3, 13–19.
- Stepanova, H.V. (1974). Leksyko-semantycheskaia hruppa hlaholov ponymanya. *Voprosy semantyki*, 1, 17–28.
- Tener, L. (1988). *Osnovy strukturnogo syntaksysa*. Moskva: Prohress.
- Shmel'ev, D.N. (1973). *Problemy semantycheskogo analiza leksiki*. Moskva: Nauka.

Dzerela iliustratyvnoho materialu

- Vynnychenko, V. (2005). *Vybrani tvory*. Kyiv: Saksent Plius.
- Herasymiuk, V. (2002). *Poet u povitri*. Virshi i poemu. Lviv: Kalvariia.
- Dovzhenko, O. (2004). *Vybrani tvory*. Kyiv: Saksent Plius.
- Domontovych, V. (2002). *Bez gruntu*. Kyiv: Helikon.
- Zemliak, V. (1984). *Tvory* (T. 3). Kyiv: Dnipro.
- Kotsiubynskyi, M. (2006). *Koni ne vynni*. Kharkiv: Folio.
- Lutsenko, D. (2005). *Use liuboviu zmiriane do dna: Vybrane*. Kyiv: Krynytsia.
- Movchan, P. (2004). *Vytoky: Knyha rozdumiv* (Ch. 1). Kyiv: Vyd. tsentr “Prosvita”.
- Motrych, K. (2001). *Nich pislia skhodu sontsia: Roman*. Kyiv: Krynytsia.
- Mushketyk, Yu. (1988). *Tvory* (T. 4). Kyiv: Dnipro.
- Pavlovska, V. (2004). *Poky zhyvu – pamiataiu*. Kyiv: Kontsern “Vydavnychi Dim “InIure”.
- Pidmohylnyi, V. (1991). *Opovidannia. Povist. Romany*. Kyiv: Naukova dumka.
- Pohribnyi, A. (2003). *Raz my ye, to de? (Z rozdumiv pro nabolile)*. Kyiv: Ukr. pysmennyk.
- Symonenko, V. (2001). *Bereh chekan*. Kyiv: Naukova dumka.
- Svitlychnyi, I. (1994). *U mene – tilky slovo*. Kharkiv: Folio.
- Ukraina moloda. (2008)., № 121.
- Chornohuz, O. (2003). *Ukrainskyi kentavr*. Publitsystyka. Kyiv: Vyd. tsentr. “VUS”.
- Yavorivskyi, V. (1993). *I zasurmyv yanhol...* (T. 2). Kyiv: Hlobus.